

KATARZYNA ZAJDA¹

PARTYCYPACJA POLITYCZNA Kobiet wiejskich²

Streszczenie: Przedmiotem analizy jest partycypacja polityczna kobiet zaangażowanych w funkcjonowanie lokalnych grup działania z terenu województwa małopolskiego. Zaprezentowano wyniki badań socjologicznych przeprowadzonych na próbie 80 kobiet w 2012 roku za pomocą ankiety rozdawanej w ramach projektu pt. „Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania” (grant NCN nr 6996/B/H03/2011/40). Scharakteryzowano stopień zainteresowania respondentek polityką, ich udział w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komite- tu wyborczego, zachowania wyborcze (udział w wyborach samorządowych, rozważanie kandydowania w nich, również w charakterze osoby ubiegającej się o możliwość pełnienia funkcji wójta), chęć dokonania zmian w sposobie funkcjonowania władzy lokalnej, potencjalny wpływ na decyzje podejmowane przez te władze oraz zgłaszanie im różnych postu- latów, próśb czy żądań. Stworzono indeks partycypacji politycznej badanych. Okazało się, iż jej wysokim poziomem cechowało się zaledwie pięć respondentek (tj. 1/16 ich ogółu), poziomem średnim 45 (nieco więcej niż ich połowa), a niskim 26 (nieco więcej niż 1/4). Uzyskane wyniki odniesiono do rezultatów badań dotyczących poziomu partycypacji poli- tycznej kobiet zrzeszonych w lokalnych grupach działania z województwa wielkopolskiego i podkarpackiego (przeprowadzonych w ramach tego samego projektu badawczego, przy użyciu tej samej metodologii). Badane z tych województw cechowały się wyższym pozio- mem partycypacji politycznej i miały większe szanse na włączenie się w proces sprawowa- nia władzy na poziomie lokalnym.

Słowa kluczowe: kobiety wiejskie, aktywność polityczna kobiet, aktywność społeczna ko- biet, partnerstwa trójsektorowe, władza lokalna

¹ Autorka jest pracownikiem Katedry Socjologii Wsi i Miasta Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego (e-mail: katarzyna.zajda@uni.lodz.pl).

² Badania finansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu pt. „Struktu- ra i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania” (grant nr 6996/B/H03/ 2011/40).

WPROWADZENIE

Aktywność społeczna kobiet zamieszkujących wieś ma różne oblicza, bowiem działają one zarówno indywidualnie, jak i zrzeszają się w różnych organizacjach, wykonując mniej czy bardziej systematyczną pracę na rzecz społeczności lokalnej [por. Zak 2013, s. 180–182], co może stanowić preludium do aktywności politycznej. Wśród kobiet jej poziom nie jest wysoki; w porównaniu z mężczyznami interesują się one polityką w mniejszym stopniu, skoro wydarzenia polityczne z dużym zainteresowaniem śledzi zaledwie 8% ich ogółu (i odpowiednio 16% mężczyzn), zaś 29% z nich określa swoje zainteresowanie tą sferą życia publicznego jako nikłe. Kobiety rzadziej niż mężczyźni rozmawiają na tematy polityczne [Cybulska 2013, s. 1 i 4], wykazują niższy poziom partycypacji wyborczej, a także mają większy problem w określeniu własnych poglądów politycznych w kategoriach prawicowe–lewicowe [Cybulska 2013, s. 9–10]. Mieszkanki wsi, w porównaniu z mieszkankami miast, pod tym względem wypadają jeszcze słabiej. Zainteresowanie polityką przejawia odpowiednio 5% kobiet zamieszkujących wieś i 14% zamieszkujących miasta [Hipsz 2013, s. 5], aż 57% kobiet wiejskich deklaruje nikłe lub żadne zainteresowanie tą sferą życia publicznego [Cybulska 2013, s. 2; Secler 2010, s. 81–81].

Kobiety w mniejszym stopniu niż mężczyźni wyrażają gotowość do kandydowania w różnego typu wyborach [Gendźwiłł 2014, s. 4]. Jeśli sprawują władzę, to najczęściej na szczeblu lokalnym, zwłaszcza w gminach liczących do 20 tysięcy mieszkańców [Niżyńska 2013, s. 54], gdzie polityka partyjna nie odgrywa już tak znaczącej roli jak na szczeblu centralnym, w związku z czym więcej wyborców oddaje głos na liderów lokalnych – kandydatów i kandydatki popieranych przez lokalne komitety niepowiązane ze strukturami partyjnymi³ [Felińskiak 2014, s. 12–13; Fuszara 2013a, s. 37; Fuszara 2013b, s. 69]. Mimo iż liczba kobiet we władzach lokalnych wzrasta (w 1998 roku niewiele ponad 15% kobiet zasiadało w radach samorządów, a w 2010 roku stanowiły one już 1/4 wszystkich wybranych radnych), to nadal ich udział w lokalnych władzach kształtuje się poniżej 30%, a właśnie około 1/3 uznaje się za wynik zapewniający realny wpływ na decyzje podejmowane na tym szczeblu⁴ [Niżyńska 2011, s. 3 i 19].

Renata Siemieńska zauważa, iż kobiety, by uczestniczyć we władzy na poziomie samorządu terytorialnego, muszą dysponować większymi zasobami niż mężczyźni. Wśród nich można wymienić wykształcenie (jako zasób kapitału ludzkiego) – te kobiety są często lepiej wykształcone niż mężczyźni, dysponują bogatszym wachlarzem różnych umiejętności i kompetencji, jako że funkcje te zaczynają pełnić częściej w wieku bardziej dojrzałym niż mężczyźni [Siemieńska 1996, s. 121]. Ich aktywności sprzyja również budowany całymi latami kapitał społeczny, zwłaszcza rozbudowane i zróżnicowane sieci kontaktów.

³ Dla przykładu: zarówno w wyborach samorządowych w 2006, jak i 2010 r. urząd wójta i burmistrza zdecydowanie częściej obejmowali kandydaci bezpartyjni (udział ten kształtował się na poziomie ok. 80%) [Kwiatkowski, Modrzewski, Płatek 2011, s. 75].

⁴ Artykuł powstał w miesiąc po wyborach samorządowych przeprowadzonych w listopadzie 2014 r. Choć znane były ich wyniki, to brakowało opracowań, w których byłby podawany odsetek kobiet zasiadających w radach samorządów.

Aktywność społeczna wspiera gromadzenie zasobów kapitału ludzkiego i społecznego. Zwłaszcza ta, która ma miejsce w wysoko profesjonalizowanych i zekonomizowanych organizacjach, których na obszarach wiejskich jest coraz więcej [por. Goszczyński, Kamiński, Kniec 2013]. Wśród nich należy wymienić lokalne grupy działania (LGD).

Nie poświęcając zbyt wiele miejsca charakterystyce LGD [por. Furmankiewicz, Królikowska 2010; Bukraba-Rylska 2011; Psyk-Piotrowska i in. 2013; Zajda, Kretek-Kamińska 2014; Zajda 2014a; Pawłowska, Gąsior-Niemiec, Kołomycew 2014], należy odnotować, iż w ich skład wchodzi reprezentanci sektora publicznego, społecznego oraz gospodarczego. Styczności społeczne zachodzą w nich między lokalnymi liderami polityczni – wójtami, radnymi, a liderami społecznymi (przedstawicielami różnych organizacji pozarządowych) i liderami biznesu. Relacje między przedstawicielami władzy lokalnej a reprezentantami pozostałych sektorów bywają trudne. Przynależność do tych organizacji, a zwłaszcza pełnienie w nich funkcji członka zarządu czy rady wzbogaca, po pierwsze, zasoby ludzkie jednostki, m.in. dzięki uczestniczeniu w różnego rodzaju szkoleniach, warsztatach ukierunkowanych na rozwój umiejętności i kompetencji przydatnych w rozpoznawaniu i rozwiązywaniu lokalnych problemów, kontaktach z członkami społeczności lokalnej. Po drugie, oddziałuje pozytywnie na potencjał kapitału społecznego członków (partnerów) tych struktur⁵. Nie tylko zrzeszają one (przynajmniej w założeniu) najaktywniejszych członków społeczności lokalnej, lecz także przynależą do szerszych struktur działających na rzecz szeroko rozumianego rozwoju wsi (regionalne czy międzyregionalne sieci lokalnych grup działania) i utrzymują stałe relacje z kluczowymi podmiotami odpowiedzialnymi za dystrybucję środków przeznaczonych na ten cel – urzędami marszałkowskimi, agencjami restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa itp. Władze, świadome znaczenia LGD nie tylko dla rozwoju wsi, ale również kreowania czy wzmacniania potencjału lokalnych liderów (potencjalnych konkurentów politycznych), nierzadko próbują zdominować ich prace, czy to delegując do udziału w nich swoich przedstawicieli występujących pod szyldem reprezentantów sektora społecznego i gospodarczego, czy też nieformalnie oddziałując na skład zarządów tych organizacji [por. Furmankiewicz 2013, s. 82; Halamska, Michalska, Śpiewak 2011, s. 112; Psyk-Piotrowska, Zajda 2013, s. 71].

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest partycypacja polityczna kobiet zrzeszonych w lokalnych grupach działania. Dotychczas w literaturze przedmiotu analizowano funkcjonowanie tych organizacji najczęściej z perspektywy koncepcji kapitału społecznego oraz modelu *good governance* [zob. Psyk-Piotrowska i inni 2013; Pawłowska, Gąsior-Niemiec, Kołomycew 2014; Zajda, Kretek-Kamińska 2014]. Wiele miejsca poświęcono problematyce struktury lokalnych grup działania,

⁵ W opinii M. Fuszary, kobietom kapitał ten jest trudniej zgromadzić ze względu na możliwą zmianę miejsca zamieszkania związaną z zamążpójściem czy ograniczenie obowiązkami domowymi wykonywanymi po pracy zawodowej [Fuszara 2013a, s. 69–70].

uwzględniając relacje między ich członkami (partnerami), a zwłaszcza reprezentantami władzy lokalnej i pozostałych sektorów, mając na uwadze efektywność ich oddziaływania na rzecz wzrostu poziomu kapitału społecznego mieszkańców wsi czy partycypację przedstawicieli trzech sektorów w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Zagadnieniem stosunkowo nowym w studiach nad LGD jest aktywność w nich kobiet, a zwłaszcza ich zainteresowanie udziałem we władzy lokalnej [Zajda 2014b].

Partycypację polityczną kobiet określono za Sidneyem Verba, Kayem Scholzmannem i Henrym Bradym jako: *aktywność, której zamiarem lub efektem jest wywieranie bezpośredniego wpływu na instytucje polityczne poprzez wypracowanie lub implementację publicznej polityki bądź pośrednio poprzez wywieranie wpływu na selekcję osób, które tę politykę tworzą* [1995, s. 38]. Analizowano:

- stopień zainteresowania członkiń lokalnych grup działania polityką,
- udział w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komiteu wyborczego,
- ich zachowania wyborcze (udział w wyborach samorządowych, rozważanie kandydowania w nich, również w charakterze osoby ubiegającej się o możliwość pełnienia funkcji wójta),
- chęć dokonania zmian w sposobie funkcjonowania władzy lokalnej,
- potencjalny wpływ na decyzje podejmowane przez te władze oraz
- zgłaszanie im różnych postulatów, próśb czy żądań [por. Starosta, Frykowski 2008, s. 237–238].

W artykule zaprezentowano wyniki socjologicznych badań empirycznych przeprowadzonych w województwie małopolskim w 2012 roku w ramach projektu badawczego pt. „Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania” (grant NCN nr 6996/B/H03/2011/40). W Małopolsce funkcjonuje największa liczba lokalnych grup działania. Już w czasie realizacji Pilotażowego Programu LEADER+ powstało ich 16. W okresie realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2007–2013 było ich 39. Badaniom przyświecało założenie, iż obecność wielu sprofesjonalizowanych i zekonomizowanych organizacji pozarządowych może przyczyniać się do wzmacniania zasobów kobiet przydatnych w walce politycznej.

Obiektem badania były tylko te organizacje, które wdrażały schemat II PPL+, tj. Lokalna Grupa Działania Dunajec-Biała, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Płaskowyzu Proszowickiego „ProKoPaRa”, Miechowskie Stowarzyszenie Gmin Jaksa, Stowarzyszenie Rozwoju Spisza i Okolicy, Stowarzyszenie Rozwoju Orawy, LGD Gorce Pieniny, Gościniec 4 Żywiołów, Korona Północnego Krakowa, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania dla Obszarów Wiejskich Gminy Olkusz oraz Stowarzyszenie Podhalańska Lokalna Grupa Działania. Zdecydowano się również na włączenie do próby Stowarzyszenia Dolina Karpia⁶. Założono, iż w dłuższej funkcjonujących partnerstwach relacje między ich członkami (reprezentującymi trzy sektory) będą

⁶ LGD powstała wskutek realizacji schematu I PPL+, ale nie uzyskała finansowania na realizację schematu II. Mimo to kontynuowała działalność (por. [Michalska, Zajda 2011]). Aktywność w okresie 2006–2008 pozwoliła uznać, iż organizacja wykazuje ciągłość działania i tym samym może być objęta badaniem.

względnie ustabilizowane, a doświadczenia z kilkuletniej działalności pozwolą respondentom na pełniejsze ustosunkowanie się do podejmowanych problemów [zob. Psyk-Piotrowska, Zajda 2013].

W badaniu wykorzystano technikę ankiety rozdawanej. Kwestionariusze ankiety przeprowadzono zarówno wśród uczestniczek walnych zebrań członków tych organizacji, jak i/lub zebrań zarządu, rady. Wypełniło je 80 respondentek⁷. Relatywnie niewielka liczba zebranych kwestionariuszy wiązała się z wieloma trudnościami, jakie napotkano w czasie realizacji projektu. Wśród nich należy wymienić niechęć wielu prezesów grup do udostępnienia jakichkolwiek danych dotyczących ich członków czy partnerów, co uniemożliwiało dotarcie do nich i zaproszenie do udziału w badaniu istotne okazały się również problemy z uzyskaniem zgody na wizytowanie walnych zebrań członków LGD, jak i (dobrze znane socjologom) odmowy indywidualne udziału w badaniu⁸.

Zdecydowana większość respondentek reprezentowała lokalne struktury pozarządowe (52), 9 kobiet deklarowała przynależność do sektora publicznego, a 14 do gospodarczego⁹. Mniej niż połowa badanych (35) pełniła w lokalnych grupach działania funkcję: 1) członka zarządu (12), 2) członka rady, czyli organu decyzyjnego (16) oraz 3) komisji rewizyjnej (7). Wśród badanych dominowały kobiety z wykształceniem wyższym (37) oraz średnim (26). Około 3/4 respondentek (60 z 80) było aktywnych zawodowo. W próbie znalazły się 3 osoby w wieku 18–24 lata, 19 respondentek liczyło od 25 do 34 lat, a 16 – od 35 do 44 lat. W badaniach wzięło udział 19 kobiet w wieku 45–54 lata, 9 w wieku 55–64 lata oraz 4 w wieku powyżej 65 lat¹⁰.

Uzyskane wyniki postanowiono odnieść do rezultatów badań przeprowadzonych (w ramach tego samego projektu badawczego, za pomocą identycznej metodologii) na 125-osobowej próbie kobiet zaangażowanych w funkcjonowanie lokalnych grup działania z terenu województw wielkopolskiego i podkarpackiego¹¹ (będących

⁷ Z różnych względów nie było możliwe stworzenie operatu dla losowego doboru respondentek, dlatego wnioski odnoszą się tylko do badanej zbiorowości, nie jest zatem możliwe ich uogólnienie na populację. Sposób doboru próby oraz liczba zebranych kwestionariuszy nie uprawniają do zastosowania wnioskowania statystycznego.

⁸ Więcej informacji na ten temat czytelnik odnajdzie w publikacji pt. *Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania* [Psyk-Piotrowska i in., 2013, s. 32–34].

⁹ W pozostałych przypadkach odnotowano braki danych.

¹⁰ Reszta respondentek nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o wiek.

¹¹ Badane były członkiniami organizacji, takich jak Lokalna Grupa Działania Gościnną Wielkopolska, Ostrzeszowska Lokalna Grupa Działania, Lokalna Grupa Działania LGD Stowarzyszenie KOLD, Stowarzyszenie Światowid, Stowarzyszenie Czarnkowsko-Trzcianecka Lokalna Grupa Działania oraz Subregion Magurski, Partnerstwo dla Ziemi Nizańskiej, Lasovia, CK Podkarpacie, PROWENT, Kraina Sanu, Dolina Strugu, Dorzecze Wisłoka, Czarnorzecko-Strzyszowska LGD. Wśród tych badanych dominowały reprezentantki sektora społecznego (56,8% ich ogółu). W próbie znalazło się 26,4% przedstawicieli sektora publicznego oraz 9,6% gospodarczego. Nieco więcej niż połowa badanych (54,8%) pełniła w lokalnych grupach działania funkcję: 1) członka zarządu (27,4% ogółu), 2) członka rady, czyli organu decyzyjnego (25% ogółu) oraz 3) komisji rewizyjnej (około 2,4% ogółu). Wśród respondentek dominowały te z wykształceniem wyższym (59,7%) oraz aktywne zawodowo (75,8%). W próbie nie znalazły się osoby w wieku 18–24 lata, natomiast 11,5% respondentek liczyło od 25 do 34 lat, 22,1% od 35 do 44 lat. Około 34% ogółu zbiorowości (dokładnie 33,6%) stanowiły kobiety w wieku 45–54 lata, 27,4% w wieku 55–64 lata oraz 5,3% w wieku powyżej 65 lat [Zajda 2014b].

przedmiotem rozważań w innym opracowaniu) [Zajda 2014b]. Te województwa w badaniach Danuty Walczak-Duraj (zrealizowanych na reprezentatywnej próbie mieszkanek wsi) cechowały się najwyższym poziomem społeczno-politycznej aktywności kobiet (województwo małopolskie charakteryzowało się jej średnim poziomem) [Walczak-Duraj 2008, s. 139].

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Analiza aktywności członkiń lokalnych grup działania na rzecz mieszkańców gminy była uzasadniona jej możliwym wpływem na działalność polityczną respondentek. Podejmują ją bowiem częściej te kobiety, które są aktywne społecznie i pochodzą z rodzin, w których obecne były i są tradycje społecznikowskie (czasami połączone z zaangażowaniem politycznym) [Budrowska, Duch, Titkow 2003, s. 12–16; Walczak-Duraj 2008, s. 140]. Ponadto sama obecność w życiu publicznym silnych lidererek lokalnych związanych (m.in.) z sektorem pozarządowym sprzyja awansowi politycznemu kobiet. Wizerunek kompetentnych, aktywnych działaczek społecznych godzących życie prywatne i publiczne przeciwdziała stereotypom płci przypisyującym aktywność w sferze polityki mężczyznom jako bardziej racjonalnym, przedsiębiorczym, nieobarczonym (w takim stopniu jak kobiety) obowiązkami domowymi¹² [Fuszara 2013b, s. 76; Gutkowska, Tryfan 2005]. Aktywność społeczna może być również przesłanką kariery politycznej określanej mianem „kariery mimo woli”, w której kobieta zostaje namówiona do kandydowania w wyborach samorządowych przez osoby doceniające jej działania w sferze publicznej¹³ [Budrowska, Duch, Titkow 2003, s. 12–16; Fuszara 2011, s. 127].

Aktywność na rzecz mieszkańców gminy (przed przystąpieniem do LGD) wykazywała połowa respondentek reprezentujących (w podobnym stopniu) sektor społeczny, publiczny i gospodarczy. Aktywność ta przybierała różne formy, a większość

¹² Do barier aktywności politycznej kobiet Małgorzata Omyła-Rudzka zaliczyła ich obciążenie obowiązkami domowymi oraz zdominowanie tej sfery życia społecznego przez mężczyzn, brak wiary kobiet we własne siły i możliwości oraz mniejsze (w stosunku do mężczyzn) zainteresowanie życiem publicznym i robieniem kariery zawodowej [Omyła-Rudzka 2013, s. 3–4]. Małgorzata Fuszara wśród tych barier również na pierwszym miejscu wymieniła obciążenie kobiet obowiązkami w sferze prywatnej: macierzyństwo, rodzinę, prace domowe, w dalszej kolejności faworyzowanie mężczyzn w sferze polityki oraz męski szowinizm, powszechnie przyjęte przekonanie, że to mężczyźni sprawują władzę, niechęć kobiet do pełnienia funkcji politycznych, brak zainteresowania tymi rolami, stereotypowe przypisywanie kobietom takich cech, jak mała przebojowość, delikatność, uległość [Fuszara 2011, s. 120].

¹³ Bogusława Budrowska, Danuta Duch i Anna Titkow wyróżniły 4 modele wejścia kobiet na ścieżkę kariery politycznej. Wśród nich: model tradycji społecznikowskiej, model aktywności politycznej (wpływ na zainteresowanie polityką badanych miała socjalizacja w rodzinie, do której należeli działacze polityczni), model kobiety pracującej (gdzie aktywność polityczna była konsekwencją rozpoznawalności w środowisku lokalnym związanej z aktywnością zawodową) i model ucieczkowy (aktywność polityczna kobiety stanowi próbę odciążenia się od swojego środowiska czy problemów rodzinnych). Badaczki wyróżniły również tzw. modele drogi do samorządu: 1. Społecznikostwo – droga apolityczna, 2. Kariery mimo woli, 3. Do samorządu przez partię, 4. Uwieńczenie różnorodnych aktywności [Budrowska, Duch, Titkow 2003, s. 12–21].

badanych wykazywała więcej niż jedną z nich. Prawie 1/4 ich ogółu (18) angażowała się w różne działania na rzecz mieszkańców inicjowane przez inne osoby, podobnie 1/4 zgłaszała potrzebę realizacji jakiegoś przedsięwzięcia do lokalnych instytucji, nieco mniej respondentek (16) podkreśliło swoją przynależność do organizacji pozarządowych oraz działała na rzecz mieszkańców w związku z wykonywanymi obowiązkami zawodowymi w lokalnej instytucji, takiej jak: gminny ośrodek kultury, gminny ośrodek pomocy społecznej czy urząd gminy (15 osób), 1/10 sponsorowała różne inicjatywy na rzecz mieszkańców gminy. Przed przystąpieniem do LGD także 1/10 badanych sprawowała funkcję publiczną (radnej, wójta, sołtyski) i z tego tytułu uznała, iż działała na rzecz mieszkańców gminy. Żadna nie była natomiast inicjatorką protestów.

Nie wszystkie z wymienionych form aktywności na rzecz mieszkańców gminy można określić mianem aktywności społecznej. Największe wątpliwości budzi kategoria: „praca w instytucji działającej na rzecz mieszkańców gminy”. W tym przypadku trudno jednoznacznie określić, czy obowiązki wykonywane poza godzinami pracy są już aktywnością społeczną, czy po prostu aktywnością zawodową wykonywaną poza godzinami pracy. Podobne wątpliwości dotyczą działalności podejmowanej w związku z pełnieniem roli radnej, wójta czy sołtyski. Tym niemniej połowie respondentek nie były obce problemy społeczności lokalnej, na które próbowały odpowiedzieć w ten czy inny sposób. Przystąpienie do LGD można byłoby interpretować albo jako kontynuację (poszerzenie) tej działalności, albo jako jej rozpoczęcie, gdyby nie fakt, iż 14 badanych (tj. więcej niż 1/10 z nich) przyznało, że należy do LGD tylko formalnie. Aktywność wykraczającą poza zabieranie głosu na różnych zebraniach grupy zadeklarowała połowa respondentek i tylko w stosunku do nich uprawnione jest używanie określenia liderki lokalnych grup działania¹⁴. Funkcję członka zarządu pełniła 1/4 z nich, natomiast członka rady osiem. Tym samym większość kobiet-liderek LGD nie sprawowała żadnej szczególnej funkcji w tej organizacji, a mimo to potrafiła znaleźć sposób na to, by się wykazać¹⁵.

Aktywność kobiet na lokalnej scenie władzy jest tym bardziej pożądana, iż niezależnie od kategorii gminy (wiejska, miejsko-wiejska czy miejska) zarówno we władzach uchwałodawczych, jak i wykonawczych zdecydowanie dominują mężczyźni. W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2010 roku (w stosunku do poprzednich z 2006 r.) co prawda odnotowano niewielki wzrost liczby kobiet w radach

¹⁴ Cechowały się one dość dobrym wykształceniem – 21 ukończyło studia wyższe, tylko 6 legitymowało się wykształceniem niższym niż średnie. Zdecydowana ich większość (34) była aktywna zawodowo. W grupie liderek LGD znajdowało się 12 kobiet w wieku od 45 do 54 lat, 10 od 35 do 44, 9 było w wieku 25–34 lata. Wśród nich nie znalazły się osoby najmłodsze, tj. w wieku 18–24 lata i tylko 5 w wieku powyżej 55 lat.

¹⁵ Nieco mniej niż 3/4 ich ogółu (26 z 40) reprezentowało sektor społeczny, a tylko 5 publiczny. Jednak (mając na uwadze literaturę przedmiotu) na podstawie tych deklaracji nie należy wysuwać pochopnych wniosków dotyczących szczególnej aktywności w LGD reprezentantek sektora społecznego, jako że mogą one równie dobrze świadczyć o wysokim poziomie municypalizacji tych organizacji, tym bardziej że przed przystąpieniem do LGD tylko 11 kobiet ze zbiorowości liderek LGD należało do organizacji pozarządowych [por. Halamska, Michalska, Śpiewak 2011; Psyk-Piotrowska i in. 2013; Psyk-Piotrowska, Zajda 2013].

gmin (o ok. 4 p.p.) oraz na stanowiskach władz wykonawczych (o ok. 1 p.p.), jednak udział mężczyzn w radach gmin do 20 tys. wyniósł aż 74%, w gminach powyżej 20 tys. mieszkańców – 78%, a w miastach na prawach powiatu – 76%. We władzach wykonawczych mężczyźni objęli natomiast ponad 90% stanowisk [Kwiatkowski, Modrzewski, Płatek 2011, s. 74].

Nie wszystkie badane zadeklarowały udział w ostatnich wyborach samorządowych (tj. tych z 2010 r.). Nie uczestniczyła w nich nieco więcej niż 1/10 ich ogółu. Zainteresowanie udziałem w minionych czy nadchodzących wyborach samorządowych w charakterze kandydatki przejawiała nieco więcej niż 1/4 respondentek. Dla porównania, w 2010 roku 14% wszystkich osób starających się o wybór do organu wykonawczego na poziomie gminy stanowiły kobiety [Niżyńska 2011, s. 14]. Tym badanym przyświecały dwa rodzaje motywacji: 1. społecznikowskie (wymieniane najczęściej) „Chciałabym coś zrobić dla własnego środowiska i poprawić byt mieszkańców” oraz 2. osobiste (związane z szeroko rozumianą potrzebą posiadania wpływu): „Chciałam kandydować, żeby mieć większy wpływ na swoją społeczność”, „Przyświecała mi chęć posiadania wpływu na życie mieszkańców”, „Myślę, że mogę wnieść swoje doświadczenie w życie publiczne”. Osoby niezainteresowane kandydowaniem wskazywały na brak predyspozycji osobistych niezbędnych (ich zdaniem) do sprawowania takich funkcji: „Nie mam odpowiedniej osobowości do pełnienia tego typu funkcji”, „Mam zbyt małe doświadczenie w tych sprawach”, „Nie nadaję się na polityka” lub inne preferencje osobiste: „Wolę się angażować w innych obszarach”, „Pełnię inne funkcje”, „Z tego miejsca, na którym jestem, również mogę skutecznie działać”. Wśród zainteresowanych kandydowaniem w wyborach samorządowych mniej niż połowa (8) myślała o objęciu funkcji wójta, reszta o funkcji radnej. Mniejsze zainteresowanie organem wykonawczym mogło się wiązać z ograniczoną rotacją na stanowisku wójta, jaką obserwuje się na poziomie lokalnym (70% wybranych w 2010 r. na ten urząd, podobnie jak na urząd burmistrza i prezydenta, sprawowało go przed wyborami), a więc i przeświadczeniem, iż te stanowiska będzie bardzo trudno objąć [Niżyńska 2013, s. 55–56].

Badane najczęściej deklarowały średni poziom zainteresowania polityką (połowa z nich zadeklarowała, iż śledzi jedynie główne wydarzenia polityczne). W tej sferze życia publicznego bardzo dobrze i dobrze orientowała się nieco więcej niż 1/4 z nich (stwierdzając, iż śledzi prawie wszystko, co dzieje się w polityce lub że to, co dzieje się w polityce śledzi dość uważnie), 1/10 stwierdziła, że to zainteresowanie jest niewielkie (tzn. ich uwadze umykają nawet główne wydarzenia polityczne), podobnie 1/10 przyznała, że w ogóle nie interesuje się tym, co się dzieje w tej sferze. Te badane wskazywały na swoje zirytowanie postępowaniem polityków (np. „Denerwują mnie kłótnie polityków”) oraz brak zaufania do nich („Nie mam zaufania do polityków”).

Członkinie LGD w znacznej części (27 z 80) angażowały się również w przebieg lokalnych kampanii wyborczych, bądź to uczestnicząc w ich organizowaniu, bądź to wykonując inne prace na rzecz kandydata lub partii, komitetu wyborczego. Co prawda, więcej niż połowa badanych (52 z 80) nie miała większych zastrzeżeń co do władzy lokalnej (uchwałodawczej i wykonawczej), jednak pozytywna ocena jej

działalności nie musiała stanowić przeszkody dla aktywności, której celem było dokonanie jej zmiany. Jak wynika z ostatnich badań CBOS, władze wykonawcze na wsi (przed wyborami w 2014 r.) miały bardzo dobre notowania. Prawie trzy czwarte mieszkańców (73%) dobrze oceniało ich kadencję, co nie przeszkodziło 40% Polaków zadeklarować, iż woleliby ich zmiany [Cybulska 2014, s. 11].

Pozostałe badane w największym stopniu chciały zmian w sposobie funkcjonowania władz lokalnych, wskazując na:

- 1) potrzebę poszerzenia (czy w ogóle zastosowania) instytucji dialogu społecznego między władzą a mieszkańcami: „Potrzebna jest lepsza współpraca z NGO”, „Konieczna jest większa otwartość na postulaty mieszkańców, całkowita transparentność, pełna informacja o działaniach samorządu”, „Władze powinny reprezentować interesy wszystkich grup społecznych”, „Decyzje mające długotrwałe konsekwencje dla mieszkańców winny być szeroko konsultowane ze społeczeństwem”,
- 2) konieczność wprowadzenia zmian organizacyjnych: „Należy zmniejszyć ilość urzędników oraz radnych”, „Potrzebne są nowe osoby w urzędzie” oraz
- 3) potrzebę zmiany postaw osób reprezentujących władzę lokalną wynikającą z dotychczas popełnionych błędów: „Należy zmienić podejście pracowników do pententów”, „Znieść stare myślenie komunistyczne”, „Zlikwidować nepotyzm. Zatrudniani powinni być specjaliści z odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem”, „Władza nie powinna tylko zabiegać o własne interesy”, „Osoby pełniące funkcje urzędnicze są niekompetentne i myślą wyłącznie o własnym dobru”.

Ponad połowa respondentek (48) za oczywisty uznała partycypacyjny model zarządzania gminą, w którym za jej rozwój odpowiadają władze lokalne i mieszkańcy stale kooperujący ze sobą; 14 badanych uznało, iż rozwiązywaniem problemów wsi/gminy powinni zajmować się przede wszystkim mieszkańcy korzystający z pomocy władz lokalnych, ale więcej niż 1/10 respondentek (12) była zdania, iż aktywność w tym zakresie powinna być podejmowana wyłącznie przez władze lokalne.

Model partycypacyjny w praktyce realizowała połowa badanych, deklarując, iż w przeszłości zgłaszała przedstawicielom władz lokalnych (osobiście lub w porozumieniu z mieszkańcami) jakieś postulaty, prośby, żądania. Około połowa respondentek była zdania, iż działania osób takich jak one mogą doprowadzić do rozwiązania niektórych problemów ich środowiska lub przyczynić się do tego, by sytuacja w ich miejscowości zmieniła się na lepsze, a 1/3 uznała, że posiada wpływ na decyzje podejmowane przez władze lokalne dotyczące spraw miejscowości/gminy zamieszkania¹⁶.

Członkinie lokalnych grup działania ulokowanych na obszarze województwa małopolskiego odróżniały się od kobiet zaangażowanych w funkcjonowanie LGD z terenu Wielkopolski i Podkarpacia niższym poziomem aktywności na rzecz mieszkańców wsi.

¹⁶ Wśród pozostałych respondentek połowa zadeklarowała, że ten wpływ zależy od rodzaju sprawy, a około 1/6, iż nie posiada żadnego wpływu na decyzje władz lokalnych dotyczące miejscowości i (lub) gminy ich zamieszkania lub że ten wpływ jest niewielki.

TABELA 1. Działania podejmowane przez badane z małopolskich LGD oraz z wielkopolskich i podkarpackich LGD na rzecz mieszkańców gminy

TABLE 1. Actions taken by the respondents from LAGs operating within Małopolska voivodeship and from LAGs operating within Wielkopolskie and Podkarpackie voivodeships

Nazwa podejmowanego działania	Liczba badanych z małopolskich LGD deklarujących podjęcie działania	Liczba badanych z wielkopolskich i podkarpackich LGD deklarujących podjęcie działania
Angażowanie się w różne inicjatywy organizowane przez inne osoby/instytucje	1/4 badanych	nieco ponad połowa badanych
Zgłaszanie potrzeby realizacji jakiegoś przedsięwzięcia do lokalnych instytucji	1/4 badanych	prawie 1/3 badanych
Przynależność do organizacji pozarządowych	prawie 1/4 badanych (16 z 80)	prawie połowa badanych
Praca w instytucji działającej na rzecz mieszkańców gminy	prawie 1/4 badanych (15 z 80)	2/5 badanych
Sponsorowanie różnych inicjatyw na rzecz mieszkańców	1/10 badanych	prawie 7/10 badanych
Sprawowanie funkcji publicznej typu radna, wójt, sołtyska	1/10 badanych	1/3 badanych

Źródło: Opracowanie własne.

Respondentki z wielkopolskich i podkarpackich LGD częściej podejmowały każdą z wymienionych aktywności. Miały znacząco większe doświadczenie w pracy w organizacjach pozarządowych (o różnym poziomie profesjonalizacji i ekonomizacji) czy sprawowaniu funkcji publicznej. Częściej również podejmowały aktywności, które nie wymagały szczególnie wysokiego poziomu zaangażowania osobistego, czy wykazania się inicjatywą, której celem byłoby zaktywizowanie mieszkańców gminy do pomocy innym (kategorie: angażowanie się w różne inicjatywy organizowane przez inne osoby/instytucje oraz sponsorowanie różnych inicjatyw).

Różnice między badanymi z małopolskich LGD i tych należących do organizacji z województwa wielkopolskiego i podkarpackiego były również widoczne w poziomie zainteresowania polityką. Badane z drugiego zbioru interesowały się nią w większym stopniu – bardzo duże i duże zainteresowanie tą sferą życia publicznego zadeklarowało 2/5 ich ogółu (w porównaniu do około 1/4 respondentek z małopolskich LGD). Polityką nie interesowała się zaledwie 1 na 100 badanych z tych terenów (w stosunku do 1 na 10 badanych z Małopolski). Ich zainteresowanie polityką przekładało się również na większą aktywność w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub podejmowaniu prac na rzecz kandydata albo partii/komitetu wyborczego oraz na większe zainteresowanie kandydowaniem w wyborach (wynikające także z wyższego poziomu krytycyzmu w stosunku do władz lokalnych).

Respondentki z małopolskich LGD rzadziej zgłaszały władzom lokalnym różne prośby, postulaty, żądania i były zdania, że problemy społeczności lokalnych powinny być rozwiązywane przez władze i mieszkańców kooperujących ze sobą (z taką opinią zgodziła się połowa z nich w porównaniu do 9 na 10 badanych z wielkopolskich i podkarpackich LGD). Kobiety zrzeszone w małopolskich organizacjach tego typu znacznie częściej stwierdzały, że za ich rozwiązywanie odpowiedzialna jest tylko władza lokalna, „ponieważ do tego została powołana” (takiego zdania była zaledwie 1 na 100 badanych należących do LGD z Wielkopolski i Podkarpacia).

TABELA 2. Partycypacja polityczna badanych z małopolskich LGD oraz kobiet zrzeszonych w wielkopolskich i podkarpackich LGD

TABLE 2. Political participation of respondents – members of LAGs operating within Małopolskie voivodeship and the members of LAGs operating within Wielkopolskie and Podkarpackie voivodeships

Nazwa podejmowanego działania	Liczba badanych z małopolskich LGD deklarujących podjęcie działania	Liczba badanych z wielkopolskich i podkarpackich LGD deklarujących podjęcie działania
Udział w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komiteu wyborczego	prawie 2/5	1/2
Udział w wyborach samorządowych	9/10	9/10
Rozważanie kandydowania w wyborach samorządowych	1/4	prawie 2/5
Rozważanie objęcia funkcji wójta, burmistrza	1/10	1/10
Chęć dokonania zmian w sposobie funkcjonowania władzy lokalnej	prawie 2/5	2/5
Zgłaszanie władzom lokalnym różnych postulatów, próśb czy żądań	1/2	7/10

Źródło: Opracowanie własne.

Zaprezentowane powyżej dane pozwalają stwierdzić, iż kobiety z lokalnych grup działania z terenu Małopolski cechowały się w porównaniu do respondentek z Wielkopolski i Podkarpacia niższym poziomem partycypacji politycznej. Indeks lokalnej partycypacji politycznej utworzyło 6 zmiennych, tj.: 1) udział badanych w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komiteu wyborczego, 2) udział w wyborach samorządowych, 3) rozważanie kandydowania w wyborach samorządowych, 4) rozważanie objęcia funkcji wójta, 5) deklaracja na temat tego, czy respondentka zmieniłaby coś w funkcjonowaniu władzy lokalnej (tak/nie), 6) deklaracja na temat tego, czy respondentka zgłaszała władzom lokalnym jakieś prośby, postulaty, żądania (zmienna transformowana do postaci dychotomicznej). W związku z faktem, iż wszystkie zmienne były dychotomiczne (przypisano im wartości: 1 – w przypadku odpowiedzi „tak” oraz 2 – w przypadku odpowiedzi „nie”), rozpiętość otrzymanego indeksu wyniosła od 6 do 12. Wartości 6 i 7 uznano za właściwe dla wysokiego poziomu partycypacji politycznej, od 8 do 10 za odpowiadające jej średniemu poziomowi, zaś 11 i 12 poziomowi niskiemu¹⁷.

Wysokim poziomem partycypacji politycznej cechowało się tylko 5 badanych (tj. 1/16 ich ogółu), poziomem średnim 45 (nieco więcej niż ich połowa), a niskim 26 (nieco więcej niż 1/4 ich ogółu)¹⁸. Dla porównania wysoki poziom partycypacji politycznej został przypisany 36% badanych należących do LGD z terenu województw wielkopolskiego i podkarpackiego (około 2/5 członkiń tej zbiorowości), poziom średni 46% tych kobiet (nieco mniej niż ich połowie), a niski 18% respondentek zrzeszonych w tych organizacjach (nieco mniej niż 1/5 ogółu badanych) [Zajda

¹⁷ Więcej informacji o tworzeniu indeksów społecznych czytelnik odnajdzie np. w publikacji M. Nawojczyk [2010] *Przewodnik po statystyce dla socjologów*. SPSS Polska, Kraków.

¹⁸ Zbiór, na podstawie którego wyliczono indeks, wynosił 76 badanych (odnotowano cztery braki danych).

2014b]. Warto dodać, iż wysoki poziom partycypacji politycznej respondentek należących do małopolskich LGD cechował tylko i wyłącznie kobiety należące do zbiorowości liderki tych organizacji (czyli badanych aktywnie działających przy realizacji różnych projektów LGD). To one najczęściej brały udział w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komitetu wyborczego, rozważały możliwość kandydowania w wyborach samorządowych (również w charakterze kandydatki na urząd wójta), brały udział w wyborach samorządowych i wykazywały największy poziom krytycyzmu w stosunku do władz lokalnych). Poziomu partycypacji politycznej nie różnicowała natomiast forma aktywności podejmowanej na rzecz mieszkańców gminy przed przystąpieniem do lokalnej grupy działania, sam fakt podjęcia tego rodzaju działalności ani przynależność do jednego z trzech sektorów.

PODSUMOWANIE

Inspiracją do podjętych badań były, po pierwsze, niski poziom partycypacji politycznej kobiet zamieszkujących wieś, a po drugie, funkcjonowanie na tych obszarach organizacji, w których aktywne członkostwo może skutkować poszerzeniem czy nabyciem zasobów umożliwiających wzrost aktywności politycznej. Przynależność do lokalnych grup działania – organizacji inwestujących w zasoby ludzkie swoich członków pozwala nabyć (czy poszerzyć) wiedzę dotyczącą szeroko rozumianego rozwoju wsi. Może być ona przydatna w zarządzaniu gminą i stanowić punkt wyjścia do merytorycznej walki dotyczącej mechanizmów jej rozwoju prowadzonej w czasie kampanii wyborczej. Może również przyczynić się do rozwoju umiejętności i kompetencji przydatnych w kontaktach z mieszkańcami wsi/gminy. Innymi słowy: wiedza, umiejętności i kwalifikacje członków lokalnych grup działania nabyte dzięki przynależności do tych organizacji mogą być przydatne w walce politycznej, podobnie jak zasoby kapitału społecznego, chociażby w postaci mniej czy bardziej rozbudowanych sieci kontaktów wykraczających poza społeczność lokalną (obejmujących co najmniej poziom partnerstwa, a w przypadku liderów i liderki lokalnych grup działania również poziom regionalny, międzyregionalny czy międzynarodowy). Nabyte zasoby nie stanowią jednak warunku wystarczającego do podjęcia walki politycznej na poziomie samorządu terytorialnego. Warunkiem koniecznym jest tutaj zainteresowanie polityką, wola angażowania się w proces wyborczy, zwłaszcza w charakterze kandydatki, aktywność lokalna skutkująca rozeznaniem w problemach społeczności lokalnej oraz poziom podmiotowości wyzwalający inicjatywę na rzecz rozwiązania czy niwelowania jej problemów.

Przeprowadzone badania pozwoliły zauważyć relatywnie niski poziom zaangażowania społecznego respondentek z Małopolski. Przed przystąpieniem do LGD tylko połowa z nich wykazywała aktywność na rzecz mieszkańców gminy i to najczęściej nieformalną, opierającą się nie na inicjatywie indywidualnej, lecz włączaniu się do aktywności podejmowanej przez inne osoby. Na tle kobiet zrzeszonych w wielkopolskich i podkarpackich organizacjach tego typu badane wypadają słabiej, mimo iż to region małopolski w literaturze przedmiotu najczęściej charakteryzuje się poprzez pryzmat bogatych zasobów kapitału społecznego, tradycji współpracy, aktywności obywatelskiej.

Scharakteryzowanie wybranych cech partycypacji politycznej respondentek, oszacowanie jej poziomu pozwoliło dostrzec, iż zdecydowana ich mniejszość wykazywała się (jednocześnie) doświadczeniem w przygotowywaniu kampanii wyborczej lub w pracach na rzecz kandydata albo jakiejś partii/komitetu wyborczego, rozważaniem kandydowania w wyborach samorządowych, w tym na urząd wójta, krytycyzmem w stosunku do władz lokalnych czy doświadczeniem w zakresie zgłaszania im próśb, postulatów, żądań. Wysoki poziom tak określonej partycypacji politycznej cechował tylko część kobiet wykazujących największą aktywność w strukturach LGD. To w ich przypadku zasoby pozyskane dzięki przynależności do tych organizacji mogą być szczególnie przydatne w lokalnej walce politycznej.

BIBLIOGRAFIA

- Budowska B., Duch D., Titkow A., 2003: *Szklany sufit: bariery i ograniczenia karier kobiet. Raport z badań jakościowych*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Bukraba-Rylska I. (red.), 2011: *Między interwencją a interakcją. Lokalne grupy działania w społecznościach wiejskich*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Cybulska A., 2013: *Rządzący i rządzone? Postawy kobiet wobec polityki*. CBOS, komunikat 58.
- Cybulska A., 2014: *Wybory samorządowe*. CBOS, komunikat 112.
- Feliksiak M., 2014: *Przed wyborami samorządowymi*. CBOS, komunikat 150.
- Furmankiewicz M., 2013: Współzrządzenie czy ukryta dominacja sektora publicznego? Koncepcja governance w praktyce lokalnych grup działania. *Studia Regionalne i Lokalne*, 1 (51), s. 71–89.
- Furmankiewicz M., Królikowska K., 2010: *Partnerstwa terytorialne na obszarach wiejskich w Polsce w latach 1994–2006*. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław.
- Fuszara M., 2011: Kobiety w polityce. [w:] *Gender w społeczeństwie polskim*, K. Slany, J. Struzik, K. Wojnicka (red.). NOMOS, Kraków.
- Fuszara M., 2013a: Wybory samorządowe. Kobiety we władzach lokalnych. [w:] *Kobiety, wybory, polityka*, M. Fuszara (red.). Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Fuszara M., 2013b: Kobiety w wyborach samorządowych w 2010 roku z perspektywy uczestniczek procesu wyborczego. [w:] *Kobiety, wybory, polityka*, M. Fuszara (red.). Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Gendźwiłł A., 2014: *Polacy o wyborach władz gminnych*. CBOS, komunikat 152.
- Goszczyński W., Kamiński R., Knieć W., 2013: *Dylemat linościzka, czyli o profesjonalizacji, autentyczności i perspektywach rozwoju organizacji pozarządowych na wsi i w małych miastach*. Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Warszawa.
- Gutkowska K., Tryfan B., 2005: Zmiany w roli kobiet na obszarach wiejskich w Polsce. [w:] *Rozwój obszarów wiejskich. Doświadczenia krajów europejskich*, K. Zawalińska (red.). Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Hałamska M., Michalska S., Śpiewak R., 2010: LEADER w Polsce. Drogi implementacji programu. *Wies i Rolnictwo*, 4 (149), s. 104–119.
- Hipsz N., 2013: *Wies polska – dwadzieścia lat przemian*. CBOS, komunikat 155.
- Kwiatkowski J., Modrzewski P., Płatek D., 2011: *Co nam powiedziały wybory samorządowe w 2010 roku, w 20 lat od wprowadzenia reformy samorządowej? Sukces? Porażka? Normalność. Raport z badań*. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji, Kraków.

- Michalska S., Zajda K., 2011: Trajektorie wykorzystania zasobów lokalnych w procesie rozwoju partnerstw terytorialnych. Case study lokalnych grup działania „Dolina Karpia” oraz „Kraina Rawki”. *Wież i Rolnictwo*, 4 (153), s. 123–138.
- Nawojczyk M., 2010: *Przewodnik po statystyce dla socjologów*. SPSS Polska, Kraków.
- Niżyńska A., 2011: *Kandydatki w wyborach samorządowych w 2010*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Niżyńska A., 2013: Kobiety – kandydatki i wybrane w wyborach samorządowych w 2010 roku w świetle statystyk wyborczych. [w:] *Kobiety, wybory, polityka*, M. Fuszara (red.). Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Omyła-Rudzka M., 2013: *Kobiety w życiu publicznym*. CBOS, komunikat 34.
- Pawłowska A., Gąsior-Niemiec A., Kołomycew A., 2014: *Partnerstwa międzysektorowe na obszarach wiejskich. Studium przypadku lokalnych grup działania w województwie podkarpackim*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Psyk-Piotrowska E., Zajda K., 2013: LEADER w Małopolsce u progu nowego okresu programowania. *Wież i Rolnictwo*, 1 (158), s. 67–81.
- Psyk-Piotrowska E., Zajda K., Kretek-Kamińska A., Walczak-Duraj D., 2013: *Struktura i uwarunkowania kapitału społecznego lokalnych grup działania*. Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Secler B., 2010: Kobiety i polityka w latach 1989–2009. Wybrane zagadnienia. [w:] *Kobiety we współczesnym świecie*, M. Musiał-Karg, B. Secler (red.). Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań.
- Siemieńska R., 1996: *Kobiety: nowe wyzwania. Starcie przeszłości z teraźniejszością*. Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- Starosta P., Frykowski M., 2008: Typy kapitału społecznego i wzory partycypacji obywatelskiej w wiejskich gminach centralnej Polski. [w:] *Kapitały ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów*, M. Szczepański, K. Bierwiaczonek, T. Nawrocki (red.). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Verba S., Scholzman K., Brady H., 1995: *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge.
- Walczak-Duraj D., 2008: Podstawowe sfery potencjalnego uczestnictwa kobiet wiejskich w życiu społeczno-politycznym. [w:] *Diagnoza sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce*, J. Krzyszkowski (red.). Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.
- Zajda K., 2014a: Political Participation of Rural Female Leaders Involved in the Work of Local Action Groups, artykuł złożony do druku w *Journal of Agribusiness and Rural Development*.
- Zajda K., 2014b: *New Forms of Social Capital of Rural Areas. A Case Study of Selected Polish Local Action Groups*. LAMBERT Academic Publishing, Germany.
- Zajda K., Kretek-Kamińska A., 2014: *Wykorzystanie zasobów lokalnych grup działania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Żak M., 2013: Zmiany w ruchu kobiet wiejskich w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. [w:] *Nowe spojrzenia w naukach o polityce*, T. Słomka (red.). Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

THE POLITICAL PARTICIPATION OF RURAL WOMEN

Abstract: The subject of the article is the political participation of rural women involved in the work of local action groups operating in Małopolska voivodeship. The article presents the results of sociological research carried out in 2012 of a sample of 80 female members of local action groups and involves a direct survey conducted under the project “The Structure and Determinants of Local Action Groups’ Social Capital” (grant NCN no. 6996/B/H03/2011/40). The following elements were analysed: the level of interest of female members of local action groups in politics, participation in preparing election campaigns or in work for a candidate, a party or an election committee, their election behaviour (participation in self-government

election, or considering standing for the election, including the position of a rural commune head), the will to make changes in the way of local authorities functioning, potential impact on the decisions taken by these authorities and submitting various proposals, requests or demands to them.

The analyses served to create an index of local political participation. The results showed that only 5 of all the respondents (i.e. 1/16 of the total) displayed a high level of political participation, 45 (almost half of them) a medium level, and 26 (a bit more than 1/4) a low level. These results were compared to the results of the research on the levels of political participation of women from local action groups operating within Wielkopolskie and Podkarpackie voivodeships (with the execution of the same project, using the same methodology). Respondents from these regions had the higher level of political participation and a better chance of inclusion in the process of governance at the local level.

Key words: rural women, women's political participation, women's social participation, territorial partnerships, local authority